

Holocaust og europæiske værdier

af Uffe Østergård

Tværtimod at forsvinde fra den kollektive erindring, som mange i årtierne efter 2. Verdenskrig frygtede at det ville ske, ser det ud til at i hvert fald de europæiske lande i EU i disse år er i færd med at nybesinde sig på det europæiske (og således ikke længere udelukkende tyske) ansvar for udryddelsen af jøderne. Denne selvbesindelse fremgår bl.a. af det faktum at over fyrrer regeringsledere under en stor international konference i Stockholm i januar 2000 vedtog at bearbejdningen af denne erfaring og bestræbelsen på at forhindre en gentagelse skal indgå centralt i definitionen af de "europæiske værdier", der helt ubestemt er refereret til i præamblerne til traktaterne om det europæiske samarbejde fra 1957 og til i dag.

En vigtig årsag til denne nye bevidsthed om holocaust har naturligvis været folkedrabene i det tidligere Jugoslavien, der blev foranlediget af statens sammenbrud og opløsningen af det kommunistiske partis magtmonopol. Men hverken masse mordene i Jugoslavien, Rwanda eller Øst-Timor er tilstrækkelige som forklaringer på den intense internationale interesse for det paradigmatisk folkedrab, der i 1948 førte til udarbejdelsen af FNs konvention om forbud mod folkedrab. Heller ikke det forhold at de overlevende vidner er ved at dø i disse år rækker som forklaring, selv om det selvfølgelig spiller en rolle. Heller ikke den kyniske observation at Sverige har en materiel interesse i at komme et sagsanlæg og en eventuel amerikansk boykot i forkøbet, som den der har ramt Schweiz og i mindre grad Tyskland og Østrig, rummer hele forklaringen (se Richard Chesnoffs bog "Hitlers tyvekægte, der netop er udkommet på dansk på forlaget Gyldendal). Når EU er ved at tage holocaust til sig som noget i retning af en grundlagsmyte eller grundfortælling på linie med – i hvert fald dele af – det amerikanske samfund og Israel, må vi søge videre og analysere det europæiske samarbejdsprojekt og dets oprindelse i 2. verdenskrigs europæiske borgerkrig. Uden dermed at ignorere de mange andre offergrupper for holocaust og europæernes ansvar for mange andre folkedrab, historisk såvel som aktuelt.

Grunden til at netop holocaust drages i tvivl med så stor ihærdighed – og med så store ressourcer – er at benægterne mener at udryddelsen af jøderne i virkeligheden burde have været gennemført. Der er altså ikke tale om desinteresseret sandhedssøgning men om et politisk projekt. Det er samtidig forklaringen på at hverken den politiske offentlighed eller historikerne bare kan trække på skuldrene, som man kan gøre, når man konfronteres med så mange andre udbredte sammensværgelsesteorier. Her er meget mere på spil, især i dag hvor holocaust i stedet for at blegne til et fortidigt minde er ved at indtage pladsen som det centrale element i det vanskeligt definerbare begreb "europæiske værdier". Ikke udryddelsen af jøderne, sigøjnerne og de andre udstødte grupper, men erkendelsen af at det skete og fast vilje om at forhindre det i at ske igen næsten er blevet den politiske hovedbetingelse for at kunne søge om optagelse i EU – ved siden af de officielle økonomiske, sociale og lovgivningsmæssige betingelser i det såkaldte *acquis communautaire* naturligvis. Det blev tydeligt for hele verden på den store konference om holocaust i Stockholm i slutningen af januar 2000. Her trådte europæiske statsledere frem på stribe med taler om deres faste vilje til at forhindre en gentagelse. Alle undskyldte fortidens synder, med Litauen som en lidt uheldig undtagelse. Men det rykkede også dette land ned i rækken af realistiske EU-kandidater, hvilket landets diplomater siden måtte arbejde i døgndrift for at råde bod på.

Denne placering af holocaust i den fælles-europæiske bevidsthed er et direkte resultat af borgerkrigene i ex-Jugoslavien. Her gentog udryddelser og fordrivelser i en racistisk nationalismes navn sig på europæisk jord. Ganske vist i mindre omfang, men brutalt og vilkårligt nok. De europæiske naboer reagerede for sent og for svagt og først med fornøden styrke, da den amerikanske storebror stillede sine overlegne militære ressourcer til rådighed, først i Bosnien siden med luftkrigen over Kosovo. En af de vigtige følger af interventionerne i Bosnien, Kroatien og Kosovo, sammen med andre folkedrab som det i Rwanda, er at væbnede humanitære interventioner fra det internationale samfunds side er ved at blive legitime. Vel at mærke hvis forbrydelsen – og mediernes dækning af begivenhederne – er stor nok. Det indebærer en indskrænkning af den absolutte nationale suverænitæt, som mange især i Danmark er betænkelige ved. Ikke desto mindre foretages krænkelsen med henvisning til højere principper, som vi danske plejer at være varme tilhængere af. En anden følge, som USA og flertallet af amerikanerne interessant nok er imod, er oprettelsen af en international domstol til at straffe folkedrab og forbrydelser mod menneskeheden. Forbilledet er den amerikansk initierede Nürnberg-proces mod det nazistiske lederskab, men amerikanerne er i dag modstandere af internationale domstole, fordi de ikke vil løbe risikoen for at amerikanske soldater kan anklages af et FN-flertal. Alligevel er processen mod etablering af en internationale domstol i god gænge, samtidig med at to særdomstole i henholdsvis den Haag og Arusha under stor international bevågenhed nu i adskillige år har dømt de skyldige i folkemord og andre forbrydelser mod menneskeheden i det tidligere Jugoslavien og Rwanda.

Det er formentlig i disse ændringer af reglerne for det internationale samfund at vi skal søge hovedforklaringen på at interessen for det særlige folkedrab på jøderne, holocaust, i stedet for at forsvinde tager til. Derfor er der oprettet centre til udforskning af holocaust og folkedrab i lande som Sverige og Danmark (og nu senest i Norge), lande der egentlig ikke kan siges at have et særligt ansvar for 2. verdenskrigs ugerninger. Men skandinaverne er traditionelt meget engagerede skabere af et velordnet internationalt samfund.

Information 6. august 2001